

Селігей В. В.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри порівняльної філології східних та англійських країн
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

ТРАНСКУЛЬТУРНА СЕМАНТИКА ПОЕЗІЇ СЮ ЧЖИМО

Анотація. Творчість китайського поета поч. XX ст. Сю Чжимо розглянута в транскультурній перспективі. Висвітлюється проблемно-тематична своєрідність англійсько-китайської інтерференції як ключового орієнтиру поетичного світу Сю Чжимо.

Ключові слова: нова китайська поезія, романтизм, інтертекстуальність, транскультура, метафора, поезія ши, імаго-творення.

Постановка проблеми. Творчість китайського письменника та поета початку XX ст. Сю Чжимо (徐志摩, 1896–1931 pp.), невідома українському читачу та не вивчалась в українській літературознавчій синології. Незначна за обсягом (декілька збірок по кільканадцять віршів) поетична спадщина становить інтерес для трансквілізаційного літературознавства завдяки синтезу трьох культур – англійського романтизму, традиційної китайської, та нової китайської. Сю Чжимо, один з перших китайських митців, які побачили можливість мистецького діалогу між Сходом та Заходом, відкрили літературу та культуру Заходу для Китаю.

Формування мети. Творчість Сю Чжимо становить інтерес для сучасної трансквілізаційної компаративістики завдяки образу Кембріджу як ідеальної країни, в якій душа знаходить гармонію зі світом природи. Сю Чжимо створює романтичний образ-імідж іншої країни, який відповідає пошукам поета внутрішньої гармонії та гармонії зі світом. Ліричне я у віршах поета становить інтерес як образ людини над культурою, яка зрозуміла та засвоїла культуру іншої країни, але не забула й власну, генетичну спадщину – з'являється транскультурна ідентичність, яка усвідомлює китайське й англійське як «своє».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В вітчизняній синології творчість Сю Чжимо досліджувалась лише декількома вченими. Серед них – побіжні згадки в монографії Л.Є. Черкаського «Новая китайская поэзия 20-30-е годы» [1], його ж окремі переклади, які увійшли до збірки «Дождливая аллея. Китайская лирика 20-х и 30-х годов» [2]. Серед англійських досліджень, тільки в статті М. Мюллера «Рух Ю-си» [3] творчість Сю Чжимо потрапляє в коло дослідницької уваги.

Відомо тільки декілька праць китайських дослідників, в яких поетична спадщина Сю Чжимо отримала належну оцінку. Поезія Сю Чжимо згадується в наукових та публіцистичних працях Лу Сіня, Ху Ши, Чжоу Цзюженя. В сучасному китайському літературознавстві виокремлюються праці Чен Сюеюна (陈学勇), в яких розглядається проблемно-тематична своєрідність творчості поета. Визначаючи унікальність та велич поетичного таланту Сю Чжимо, китайські дослідники уникають глибокого аналізу його творів. Ймовірно, це частково обумовлено тим, що

Сю Чжимо багато експериментував з західною поетикою, переосмислення поетики англійського романтизму.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поштовхом до початку поетичної творчості Сю Чжимо стало перебування в Кембріджі. Сю Чжимо зазначає виняткову важливість тих часів: «*我的眼是康桥教我睁开的, 我的求知欲是康桥给我拨动的, 我的意识是康桥给我胚胎*» [4, 18]. – «Кембрідж відкрив мені очі, Кембрідж пробудив мою допитливість, моя свідомість зародилась в Кембріджі». Образи західної країни стають фундаментом для загиблого світу «*爱、自由、美*» – «любові, свободи та краси» в поезії Сю Чжи-мо. Транскультурна якість цього уявного світу, особистого імаго-творення – в осягненні суголосності тем ідеалізації природи, гармонії людини з природою, простоти буття як запоруки його непохибності, які однаково важливі для китайського канону – «*Даодецзін*», Тао Юань-мін, Ван Вей, – та для Байрона й Шеллі. У Сю Чжимо ідеалізація простого патріархального буття доповнюється іноді бунтівними поривами, вартими Дж. Байрона. Парадоксально, але традиції лейкістів, започатковані у перших декадах XIX ст. майже віком пізніше відлунюють в китайськомовних збірках Сю Чжимо «*志摩的诗*» («Вірши Чжимо»), «*翡冷翠的一夜*» («Ніч у Флоренції»), «*猛虎集*» (Шалений тигр). Одна з провідних ознак англійськості поезії Сю Чжимо – це виразна індивідуалізація поетичної оповіді. Як зазначає Ху Ши, відомий китайський поет та один з перших дослідників творчості Сю Чжимо, вільний індивідуалізм лейкістів, якому Сю Чжимо навчився в Англії несумісний з жорсткою реальністю Китаю двадцятих років минулого століття [5, 44]. Для Сю Чжимо співзвучність поезії Заходу та Сходу стає поштовхом до експерименту. Ліричне я поезії «*Хто Ти?*» («*你是谁呀?*»), як зазначає Ян Цяньмін, голос, який звучить в цій поезії, відверто новий як для китайської, так й для західної поезії [6]. Звертаючись до колишньої подруги, оповідач радить їй зробити вигляд, ніби це вона сама його покинула, а не навпаки. Ліричний герой то стверджує чуттєве тяжіння та любов, то заперечує будь-які стосунки. Назва віршу, звернення до незнайомої людини, висвітлює остаточний висновок, але весь твір – це нескінченні коливання, внутрішня боротьба.

Оповідач віршу «*Балачки*» («*私语*») ототожнює себе з зів'ялим, змерзлим вербовим листям, яке, опадаючи, розповідає осінньому дощу історію любові, яка тривала три осені. Дощ ніби дослухається до листя, але з рештою байдужі, листя падає у воду, зникає у хвилях, а історія любові безпорадно затихає в прохолодному осінньому повітрі.

Своєрідність втілення поетики романтизму в поезії Сю Чжимо простежується в образах природи та явищ природи. Для Сю Чжимо трави, дерева, квітки це завжди знаки поетичного простору перетину західного та східного світосприйняття. Природа осмислена як «уявний світ»,

особистий утопічний мікрокосм поета, в якому він знаходить розраду та втіху. Ліричне я у вірші «Ніч» («夜») прагне втекти від сучасності міст, які ніколи не сплять – до одвічного, неминущого й незбагненого світу ночі. Ніч, яка вкриває батьківщину поетів озерної школи, ніч гейдельберзького карнавалу, ніч коли була захоплена Троя, ніч далекої первісної давнини, яку давня людина проводила в печері, загорнувшись біля вогнища в звірину шкіру, складаються у вірші в альтернативну історію людства. Ліричне «я» мріє про подорожі цією історією та сподіваються доповнити її власним баченням. Тиша та темрява нічного часу протиставлена марнотратству денного часу, вночі відчутно «потаємний сильний подих історичного прогресу», суголосний особистим фантазіям та мріям поета. «Ніч» Сю Чжимо має багато спільного з «Одою Ночі» Ф. Г. Новаліса (1772–1801 рр.) видатного германського поета-романтика. В останньому творі ніч зображена як матір всесвіту, виток всього живого. Ніч для у вірші Новаліса це світ, куди можна втекти від невтішної дійсності в якій все нагадує про трагічну втрату дружини, темний загадковий світ полегшує біль. «Ода Ночі» – це реквієм, сповнений печалі та трагізму, на противагу, в вірші Сю Чжимо вирує енергія та життєдайна сила.

Експеримент з синтезу образів китайської та англійської поезії простежується в образі місяця. В поезії «Маленький Вірш» місяць це свідок, який має занести сльози героя до «ресстру смутку та любові», вирішити, чи герой розраховувався по старим рахункам, чи відкрив нову позику. Вірш «Місячною нічною слухаю цинь» пропонує читачеві «класичний пейзаж»: місяць, сосни, спів невидимого співака. Дослухаючись до співу, ліричний герой співчуває нерозділеній любові виконавця, якого покинула кохана, навіть сподівається якось втишити його. Діалог з умовним, вигаданим співрозмовником – це характерна особливість китайської поетичної традиції, один зі способів зображення внутрішнього світу. Невидимий виконавець це «я», захоплене любовним почуттям, а «я» оповідача, це зовнішній спостерігач, який керується раціональною логікою. Тема нерозділеної любові постає у філософському баченні. «Любов, щаслива або ні, це все одно запорука життя – великий та прекрасний скарб» [7]. Сю Чжимо відходить від традиційної метрики та римування за тонічним наголосом, його поезії – це не стрункі ши, й не музичні ци, а невеликі поеми з римованими рядками, в кожній з яких є короткий, але яскравий сюжет, який слугує передачі емоціонального змісту. Чуттєва піднесеність, висловлена явно, а не прихована за ускладненими метафорами, простота поетично форми, яка однак не знищує, а увиразнює музичність твору, подарували Сю Чжимо славу засновника сучасної китайської пісенної поезії.

В становленні ліричного «я» поета прокреслені етапи шляху становлення благородного мужа: від діяльності, боротьби за втілення довершеного ідеалу, які співвідносяться зі змістом конфуціанства, до прагнення віддалитись від соціуму, злитись зі світом природи. В багатьох творах звучить переконаність, що довершеність поетичного відбиття людини в світі пов'язана з втіленням «духа природи».

Для ранніх поезій Сю Чжимо характерне поєднання спокою та пристрасті, простота мелодики та прозорість образів, які повістують прагнення звільнення особисто-

сті та духовного розвитку. Сповнене життєдайної сили та енергії буття великого подвір'я та історія чистого, щасливого кохання в поезії «Провулок кам'яного тигра, будинок сім» («石虎胡同七号») зображають, як пересічне подвір'я стає раєм на землі, утопією, яка втілює духовні устремління поета. Однак, найбільш яскравим, й, можливо, найбільш довершеним втіленням романтичних устремлень поета вважається поезія «Знов прощаюсь з мостом через Кем» («再别康桥»). Настрій вірша – відчай від необхідності проститись з улюбленою місцевістю. Спів соплки та гудіння літніх комах відтінюють сумні роздуми. Природа співчуває герою, який прощається з улюбленим краєм.

Як зазначає Шао Хуацян, творчість Сю Чжимо «наповнила китайську поезію духовністю піднесена краса його віршів походить від прямого, наївно дитячого серця поета» [8, 38]. Прагнення поета до виключної правдивості та відвертості звучить в твердженні поета про відразу до «штучних віршів»: «Штучні вірші схожі на підроблені виразки, які малюють на собі червоним воском професійні жebraки Хуаншаня, штучні вірші – це як жebraки, які закривши очі прикидаються сліпими, коли розумієш, що вони прикидаються, мимоволі відчуваєш відразу» [7, 56]. Неоконфуціанська категорія «дитяче серце» (童心), незамулена марнотою буття чиста й відкрита свідомість була чи не найвищим естетичним й духовним ідеалом для китайських письменників та поетів протягом XVII – XIX століть. Як зазначає Сю Чжимо, що по-справжньому гарний вірш (真好诗) вимагає тотожності поетичного настрою (诗格) та самопочуття поета (人格) [7, 57], емоціонально-експресивної тотожності між автором та твором. Намагаючись пояснити це твердження зрозумілою мовою, поет зазначає: «Поети-фальшивомонетники ніби крадуть чужий одяг, щоб замаскувати власну обмеженість та мерзенисть, штучні вірші – це плагіат чужих почуттів й думок, щоб замаскувати духовну потворність» (假人和作伪者仿佛偷了他人的衣服来遮盖自己人格之穷乏与丑态; 假诗也是剽窃他人的情绪与思想来装缀他自己心灵的穷乏与丑态 [7, 59]). Відомий китайський письменник, поет та науковець Чжоу Цзюжень (周作人) зазначає, що в безладну епоху руху четвертого травня важко знайти щирого та відвертого митця, характерне для творчості Сю Чжимо поєднання розуму інтелігента-чжишифенцзи з романтичною ширістю – це велика рідкість для тих часів [9]. Чжоу Цзюжень також вбачає в творчій манері Сю Чжимо переосмислення давньої поетики, зокрема принципу «настоювати груди щоб відчути образ, настоювати груди щоб побачити дао» (澄怀味象, 澄怀观道 [7, 59]). Філософська тематика розробляється в роздумах про нерозривність любові, життя та смерті, усвідомленні необхідності боротьби за свободу. Занурення в «внутрішнього серця» у Сю Чжимо поєднується з самоаналізом почуттів, здійснюється експеримент з поєднання споглядальності, відчуженості та постійного повернення до життя почуттів, намагання зрозуміти та вгамувати болісні почуття. Пошук точки рівноваги простежується в зверненнях поета до буддійської та даоської філософії. В пізній творчості часто з'являється мотив відречення та відмови від любові, яка бентежить «чисте віросповідання». Любов осмислена поетом як ілюзорної пристрасті – майя, але водночас поет погоджується з даосами, що почуття мають випадкову, нічим не обумовлену природу.

У вірші «Я не знаю звідки дме вітер» («我不知道风是在那一个方向吹», 1929), «Так і треба» («活该») та інших творах пізнього періоду руйнівне почуття до Лу Сяомань (陆小曼) згадується як подух вітру, який дме в невідомому напрямі. Розмірковуючи про творчу натуру Сю Чжимо, Лян Ши цю зазначає що «чиста віра Сю Чжимо, інакше кажучи, романтична любов, це щось недосяжне, до неї можна тільки линути, але не можна добути, невизначена субстанція, яка вимагає невинного переслідування, святе, безцінне, та абсолютно уявне. Поет уявляє, що він нестримний кінь, отже, він не здатен зупинитись на чомусь, «припинити відчайдушний пошук» [10, 91]). Боротьба, яку поет веде на шляху до справжнього життя, справжньої любові та справжнього щастя відбивається в несподіваних, але життєвих образах: «Послухай як ноги коле терник/послухай, як об голову стукає град» («Ce легкодухий світ»). Судячи з його найпізніших творів («Нахнення любові»), поет до останніх днів життя невинно линує до свого ідеалу, не зрікаючись віри у любов, свободу та духовність.

Для романтичного світогляду Сю Чжимо характерне невдоволення дійсністю, пригніченість та нерішучість. Переконання Сю Чжимо, які сформувались в Англії, не зазнали в Китаї істотних змін, отже душевний конфлікт Сю Чжимо пов'язує з різким контрастом реальності та ідеалу, який існує тільки в уяві поета. В поемі «Отрута» поет пише, що його оточує розпуста, що справедливість (正义) переможена жадібністю, замість співчуття панують заздрощі, легкодухність глузує з мудрості, плотська вітха знущається з любові, насильство руйнує людське дао (人道), темрява змішує з гряззю світло. Дослідник пише, що в цьому суспільстві, де панує насильство, жадібність та розпуста, слабкий не знайде співчуття, а молодь приречена на духовну загибель. Сю Чжимо розуміє, що самотужки він не здатен нічого змінити, однак він дотримується свого «курсу», не зрікається високих устремлінь. У вірші «Веселощі сніжинки» («雪花快乐», 1924) ліричний герой уподібнює себе до сніжинки, яка пурхаючи у повітрі, неодмінно усвідомлює остаточне призначення свого руху – потрапити на землю. В передмові до «Збірки шаленого тигра». Сю Чжимо зазначає, що поета слід порівнювати з дурнувтим птахом, який виклав гніздо колючими гілками. Цей птах співає про красу місячного сяйва, мрії та сподівання, аж доки кров, що крапотіє з його подряпин не пофарбує білі квіти у червоний колір [4]. Біль та радість становлять неподільне ціле у свідомості митця.

Визначаючи жанр цього вірша, китайські дослідники використовують термін 纯诗 – «чистий вірш» [10], витвір «чистого мистецтва», яке пропагує заглиблення в підшари свідомості. Дія віршу розгортається в умовному способі, введеному словом 假如 – «якщо б». Уособлення ліричного героя зі сніжинкою позбавляє ліричне «я», особистих рис, залишаються тільки почуття, читач не тільки бачить світ очима героя, а й відчуває його серцем. «Вона», до якої лине сніжинка, не просто натяк на кохану жінку поета, це світ мрій, світ прекрасного найбільша та остаточна мета життя. На противагу людині, сніжинка має повну міру свободи вибору та радості любові. Багаторазове повторення дієслова летіти (飞), як й інші експерименти з залучення прийомів західної поезії у китайський текст створює надзвичайно виразну стилістику.

Найціннішими з точки зору відбиття творчої еволюції, думок, почуттів та сподівань поета є три вірші: «Прощання з кемським мостом», «Веселощі сніжинки» та «Я не знаю, вітер куди дме». Символізм був для нього не тільки поетичним прийомом, але й способом мислення, формою світовідчуття. Витоки драматизму в його віршах це розчарування у традиційному світогляді, в розумінні нездатності традиційних засобів відбити внутрішній світ та взаємовідносини людини та дійсності в новому світі. Замість складних систем понять та категорій західного раціоналізму або східної конфуціанської традиції, Сю Чжимо створює «власну версію» світобачення, в основі якого лежить прагнення до любові та краси.

Тема споглядання може реалізовуватись у віршах Сю Чжимо й менш інакшовно: мандруючи на легкому човні, герой тяжко замислюється або спостерігаючи бездушність та жорстокість світу, ліричний герой відчуває, як «холонуть» людські серця, переймається співчуттям до знесилених, висміює та глузує з так званих «панів» – «Пане! Пане!» («先生! 先生! »), «Це закон природи» («叫化活该»). Ми бачимо, що поет роздивляється на суспільні та психологічні проблеми з різних точок зору, створює відмінних ліричних героїв. Між тим, якими б прекрасними не були картини й образи, створені Сю Чжимо, в них завжди присутній натяк на самотність та відчай, що панують в серці поета. У вірші «Польові квіти у ранковому серпанку», який вважається одним з найбільш світлих творів поета, ліричний герой зазначає, що попри світлі картини природи, які переконують в тому, що в людському житті є «біла полоса», він міркує, що прийде раніше – сум або здивування. У вірші «Холодна весна» («残春») ліричний герой дослухається до різкого вітру, дивиться на засохлі квіти в «квазі його життя», дорівнює себе до зів'ялих квітів, які немає сенсу зберігати.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Сю Чжимо це поет світового масштабу, в його творах звучить англійська меланхолія та захоплення ідилічними краєвидами Кембріджу, неприйняття китайської дійсності набуває метафоричного переосмислення в темі нещасної, нерозділеної любові, зазнає переосмислення буддійські та даоські образи. Експеримент Сю Чжимо спрямований на створення в межах китайської поезії нової естетичної системи, в центрі якої – переживання ліричного героя не опосередковані характерною для поезики сходу медитативною відчуженістю: усвідомлення самоцінності почуття вимагає великої виразної сили. Звідси – освоєння поезики й семантики західної поезії, зокрема діалог-освоєння байронівської образності.

Література:

1. Черкасский Л.Е. Новая китайская поэзия 20-30-е годы / Л.Е. Черкасский. – М.: Наука, 1972.
2. Дождливая аллея. Китайская лирика 20-х и 30-х годов / [общ. ред. предисл., пер с кит. – Черкасский Л.Е.]. – М., 1969. – С. 86–102.
3. Miller M. The Yusi Society / Mark Miller// Literary Societies of Republican China. – Lexington Books, 1955. – P. 171–207.
4. 徐志摩 猛虎集 序文 / 徐志摩//徐志摩全集。 - 上海书店出版社? 1995. - 页数: 76.
5. 胡适 追悼志摩 生命的信仰 / 胡适 // 徐志摩文选。 - 北京: 国际文化出版社, 1997. - 第3 - 54 页。

6. 杨建民 对徐志摩的诗歌考究 / 杨建民//www.literature.org.cn/Article.aspx?id=37397。 - 2008.
7. 徐志摩 徐志摩诗歌 / 徐志摩吉林:时代文艺出版社, 2004。 - 页数: 256。
8. 邵华强 徐志摩研究资料 / 邵华强 - 西安: 陕西人民出版社, 1988。 - 页数: 135。
9. 周作人 悼念徐志摩 / 周作人 // 看云集。 - 1931年。
10. 梁实秋 谈徐志摩 (散文) / 梁实秋。 - 北京: 远东1958。 - 页数: 182。

Селигей В. В. Транскультурная семантика поэзии Сю Чжимо

Аннотация. Творчество китайского поэта нач. XX в. Сю Чжимо рассматривается в транскультурной перспективе, выявляется проблемно-тематическое своеобразие англо-китайской интерференции как ключевого ориентира поэтического мира.

Ключевые слова: новая китайская поэзия, романтизм, интертекстуальность, транскультура, метафора, поэзия ши, имаго-творчество.

Seligey V. Transcultural semantics in Hxu Zhih Mo's poetry

Summary. Xu Zhimo's poetry is studied in transcultural perspective, the English Chinese interference is elucidated as core quality of poetic imagery. The article is focused on Xu Zhimo's transcultural reception of Byron, Shelley, Novalis, vacillation in treating love topic, which engages sensuality, self-examination, reflection, contrasting with meditative endeavor to overcome or soothe painful emotions.

Key words: new Chinese poetry, romanticism, intertextuality, transculture, metaphor, shih poetry, image-creation.